

2. *Американская социология: перспективы, проблемы, методы* / пер. с англ. В. В. Воронина, Е. В. Зиньковского ; ред. и вступ. ст. Г. В. Осипова. – М. : Прогресс, 1972. – 392 с.
3. *The Social Theories of Talcott Parsons*. Carbondale. – L., 1976. – 386 p.
4. *Parsons T. Social Systems and the Evolution of Action Theory* / T. Parsons. – N.Y.; L., 1977. – 765 p.
5. *Нашиц А.* Правотворчество. Теория и законодательная техника / А. Нашиц. – М. : Прогресс, 1974. – 256 с.
6. *Dongoros V.* Dreptul penal socialist al tarii noastre, Raportul dintre continutul social-politic si continutul normativ al dreptului penal in R. S. Romania / V. Dongoros // Studii si secretari juridice. – 1965. – № 3. – P. 478–479.
7. *Явич Л. С.* Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1976. – 298 с.
8. *Трофимов В. В.* Взаимодействие индивидов как правообразовательный процесс: общетеоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. В. Трофимов. – Тамбов, 2001. – 232 с.
9. *Зиммель Г.* Общение: Пример чистой, или формальной социологии / Г. Зиммель // Социологические исследования. – 1984. – № 2. – С. 170–178.
10. *Придворов Н. А.* Социалистическое право и достоинство личности / Н. А. Придворов // Советское государство и право. – 1976. – № 12. – С. 11–19.
11. *Дідич Т. О.* Правоутворення як елемент правового прогресу: методологічні підходи наукового аналізу / Т. О. Дідич // Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. – 2016. – Вип. 7. – С. 140–144.
12. *Дідич Т. О.* Перспективи наукового дослідження правоутворення як основи сучасного державотворення в Україні / Т. О. Дідич // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р.) : в 3 т. / редкол.: д-р юрид. наук І. С. Гриценко (голова), канд. юрид. наук І. С. Сахарук (відп. ред.) [та ін.]. – Т. 1. – Київ : Київський університет, 2016. – С. 33–34.

Дідич Т. О. Людина як суб'єкт правоутворення: комунікативно-інституційний підхід до аналізу

У статті встановлено перспективність наукового пізнання закономірностей існування і функціонування людини як суб'єкта утворення права. Здійснено аналіз та узагальнення стану наукового дослідження особливостей впливу людини на утворення права. Розкрито місце людини в системі суб'єктів правоутворення. Встановлено пізнавальні можливості комунікативно-інституційного методологічного підходу до пізнання комунікативно-правових основ життєдіяльності людини та інституційного виміру взаємодії її з іншими суб'єктами правоутворення.

Ключові слова: правоутворення, формування права, суб'єкт правоутворення, людина, методологія, методологічний підхід.

Дидич Т. О. Человек как субъект правообразования: коммуникативно-институциональный подход к анализу

В статье установлена перспективность научного познания закономерностей существования и функционирования человека как субъекта образования права. Осуществлен анализ и обобщение состояния научного исследования особенностей влияния человека на образование права. Раскрыто место человека в системе субъектов правообразования. Установлены познавательные возможности коммуникативно-институционального методологического подхода для изучения коммуникативно-правовых основ жизнедеятельности человека и институционального измерения взаимодействия его с иными субъектами образования права.

Ключевые слова: правообразование, формирование права, субъект правообразования, человек, методология, методологический подход.

Didych T. Human as a subject of law-making: communicative-institutional approach to analysis

In the article the author establishes the perspective of scientific cognition of the laws of the existence and functioning of human as a subject of law-making. The analysis and generalization of the state of scientific research of the peculiarities of the influence of a person on the formation of law is carried out. The place of human in the system of subjects of law-making is revealed. The cognitive capabilities of the communicative-institutional methodological approach for studying the communicative and legal foundations of human life and the institutional dimension of human interaction as a subject of law-making have been established.

Key words: law-making, formation law, a subject of law-making, human, methodology, methodological approach.

УДК 340.12

Олександр Сергійович Кабанець,
доцент кафедри державного управління і права
Інституту журналістики та міжнародних відносин
Київського університету культури,
кандидат юридичних наук

**ЦІННІСНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕМОКРАТІЇ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОСТІ**

Україна, яка пережила тоталітарне минуле радянської епохи, і яка нині, здобуваючи свою незалежність і звільняючись від залишків тоталітарних пережитків, перебуває у жвавому процесі суттєвої переоцінки цінностей і здійснює орієнтацію політичного курсу на встановлення єдиних загальнолюдських, демократичних принципів і стандартів, на природні засади прав людини, що є значущими для всього світового співтовариства. Це потребує відповідного розуміння певних категорій права, зокрема, як його сучасних ціннісних вимірів, так і за інших історичних умов.

Сучасний стан розвитку демократії в Україні особливо гостро потребує нового ракурсу державних перетворень, наукового переосмислення правових цінностей, на яких будується демократична, правова держава, утвердження цінності основоположних прав і свобод людини та громадянина.

У науковій літературі зазначеному питанню приділено увагу у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як С. Алексєєв, В. Бабкін, М. Вітрук, М. Козюбра, О. Костенко, С. Лисенков, О. Лукашова, О. Львова, М. Михальченко, В. Нерсисянц, Н. Оніщенко, П. Рабінович, О. Скакун, М. Цвік та ін.

Філософсько-правового виміру ці питання набувають у наукових доробках В. Бачиніна, В. Брюггера, М. Козловець, О. Костенка, Л. Макаренко, Ю. Оборотова, Ю. Римаренко, С. Сливки, В. Співак, Ю. Шайгородського та ін.

Незважаючи на значні здобутки учених у цій сфері, а також на існування системи актів національного законодавства з питань захисту прав людини, комплексу актів міжнародного права, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, залишається невирішеною низка проблем, пов'язаних із реальним втіленням конституційних прав і свобод людини та громадянина.

З огляду на вказане метою статті є аналіз становлення сучасної демократії через призму ціннісно-правових засад, зокрема таких як праворозуміння, верховенство права, невідчужувані права і свободи людини, справедливість, рівність.

Аналізуючи особливості становлення демократії в Україні, деякі вчені стверджують, що тут все ще спостерігається вплив тоталітарної правової культури на значну частину населення, наявність у правовій свідомості принципів егалітаризму та етатизму [1, с. 41].

Це зумовлено передусім перебуванням України у складі СРСР (1922–1991 рр.), політичний режим якого містив у собі всі ознаки тоталітаризму. Водночас, і на це звертають увагу науковці, демократизація політичного режиму – це комплексний та історично довготривалий процес, що залежить від ступеня ментальної готовності народу до здійснення демократичних процедур [2, с. 403].

Д. Растоу, розглядаючи ціннісну систему суспільства через призму різних моделей переходу до демократії, дійшов висновку, що на становлення демократії у тій чи іншій державі впливає її історична «генетична» спадщина. Дослідник зазначає, що перехід до демократії можливий за умови дотримання таких фаз. Перша фаза полягає у досягненні національної єдності; другою фазою є довготривала політична боротьба, протягом якої народжується і загартовується нова еліта, з'являються інститути громадянського суспільства, зростає участь громадян у політичних процесах, тобто відбувається прищеплення суспільству громадянської політичної культури; третя фаза є фазою ухвалення рішень, насамперед щодо інституалізації базових демократичних процедур; четверта фаза – звання до демократії – це час освоєння громадянами і політичними елітами техніки демократії, набуття необхідних для її функціонування навичок, у результаті чого демократія починає працювати як відносно злагоджений і цілісний механізм.

Використовуючи динамічну модель для аналізу політичних процесів в Україні, що відбувалися після здобуття нею незалежності, О. Радченко стверджує, що Україна вступила на шлях демократизації, «проскочивши» першу фазу – досягнення національної єдності. Тому на другій та третій фазі (зародження нової політичної еліти, довготривала і жорстка політична боротьба та інституціоналізація базових демократичних процедур), спостерігаються політичні процеси, в результаті яких відбувається наростання поляризації суспільства, загроза дезінтеграції за регіональною та культурно-цивілізаційною ознакою. Четверта фаза (звання до демократизації) у нашій державі ще не настала, оскільки ще не завершилося «щеплення суспільству громадянської політичної культури» [3, с. 280].

Тобто ціннісні засади формування і ствердження будь-яких позитивних явищ у суспільстві не можуть відбуватися поза критеріями моралі. Загалом, з огляду на вказане вище, таке явище, як демократія, вже саме собою являє суспільну, політичну та правову цінність.

У згаданому аспекті Н. Оніщенко пише про так зване демократичне право, тобто право, яке передусім є виразником інтересів народу або, принаймні, його більшої частини; виражає інтереси відповідних соціумів, захищає права, свободи та законні інтереси представників цих соціумів. Демократичне право має бути взірцем свободи, зосередженням справедливості, гарантом рівності прав на самореалізацію, захистом від агресії держави. Цінність такого права обумовлена його здатністю слугувати метою і засобом для задоволення соціально-справедливих потреб індивідів і суспільства, утверджуючи справедливі і гуманні засади у взаємовідносинах особи і влади, держави і суспільства. Тобто сутність демократичного права, на переконання Н. Оніщенко, полягає у тому, що воно повинно слугувати інтересам людини [4, с. 147].

Отже, право і демократія є нерозривними у своєму призначенні слугувати інтересам людини і стверджувати відповідні цінності та мораль, про що далі йтиметься.

Як справедливо зауважив Ю. Шайгородський, «суспільство, у якому досягнуто консенсусу відносно того, що є моральним, що вважати цінністю, а що ні, може розглядатись як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело протиріч, які породжують нестабільність, катаклізми, потрясіння» [5, с. 9]. В. Шишко уточнює, що у реальному житті можуть траплятися випадки, коли суспільство, визнаючи ті чи інші явища цінностями, водночас здійснює дії, скеровані проти них, з метою забезпечення інших цінностей (наприклад, застосування такого виду покарання, як смертна кара) [6, с. 76].

У вітчизняній юридичній літературі ціннісними орієнтаціями називають систему матеріальних і духовних благ, які людина та суспільство визнають як владну силу над собою, яка визначає думки, вчинки і взаємовідносини людей. Ідеали, ціннісні орієнтації людини окреслюють, визначають її справжню духовну серцевину. Життя суспільства чималою мірою залежить від того, які переконання й ідеали сповідує освічена частина суспільства, що вона вважає найвищою цінністю на шкалі ціннісної ієрархії [7, с. 234].

Тобто цінності мають передусім ідеологічний зміст, яким, зокрема, мають наповнюватися усі демократичні процеси, що відбуваються у суспільстві.

Особливістю будь-яких цінностей є те, що вони мають об'єктивний характер і не залежать від їхнього відображення у свідомості людини. Цінність – це об'єктивна властивість фактів, подій, речей, відносин мати певну значущість для особи чи групи осіб. Об'єкт, що наділений властивостями, які об'єктивно мають певне значення для суб'єкта, у разі необхідності виконає своє призначення незалежно від уявлень останнього про його існування. Прикладом, який свідчить про обґрунтованість такої позиції, може бути, скажімо, право громадян на захист їхніх інтересів за допомогою закону або відповідальність перед законом за неправомірні дії незалежно від знання закону [8, с. 104].

І. Патерило, досліджуючи правові цінності, наголошує, що вони: по-перше, є конкретним виразом власної цінності права у практичному житті людей – безпека людини в конфліктних ситуаціях, визначеність і гарантованість її прав, забезпечення справедливого вирішення юридичних питань; по-друге, є особливими правовими засобами та юридичними механізмами, що забезпечують цінність права, гарантованість прав кожної людини і суспільства загалом, інституту, які виражають оптимальне співвідношення нормативного й індивідуального регулювання [9, с. 32–33].

На розвиток демократії безпосередньо впливає правове середовище, правова культура, традиція, менталітет народу, розуміння права тощо. Тому з огляду на тоталітарне минуле нашої держави важливим для теорії права є дослідження питання тих ціннісно-правових засад, які сприяють утвердженню демократії, громадянського суспільства та правової, соціальної держави. Це надасть змогу глибше з'ясувати передумови як розвитку демократії, так і ті чинники, які цьому перешкоджають.

М. Оніщук наголошує, що ідеї та ідеали демократії традиційно належать до найбільш шанованих загальнолюдських цінностей. Індекс привабливості тієї чи іншої держави для життєдіяльності людини вже з кінця минулого століття визначається не тільки з огляду на соціально-економічні показники її розвитку, досконалість її національного законодавства тощо, а й з урахуванням рівня розвитку демократичних інститутів цієї держави [10, с. 11].

О. Скрипнюк зазначає, що демократичні цінності відіграють як регулятивну, так і коригуючу функції. З одного боку, вони визначають (врегульовують) характер та специфіку взаємовідносин між державою і суспільством, а з другого – виступають тим орієнтиром, у напрямі якого мають розвиватися суспільство і держава [11, с. 244].

Отже, у філософській та правовій думці найпоширенішими цінностями називають справедливість, рівність, свободу, людську гідність, природні невід'ємні права людини, верховенство права, практичну розумність, здоровий глузд тощо. Ідеї свободи, рівності та справедливості є фундаментальними ідеями-принципами для права. Задекларовані як основні постулати кожної правової системи, вони набувають специфічного змістовного забарвлення у різні історичні епохи [12, с. 171].

Окрім зазначеного, важливим є виокремлення саме демократичних цінностей як тих ідеологічних засад, на яких сьогодні має будуватися громадянське суспільство та правова держава. З огляду на це ракурс аналізу зосереджується саме на тих правових цінностях, які становлять найбільш міцний і перспективний фундамент для розвитку демократії в Україні.

Серед них можна виокремити такі найважливіші, як праворозуміння, верховенство права, невідчужувані права і свободи людини, справедливість, рівність. Окрім того, однією з фундаментальних правових цінностей побудови демократії є свобода, однак її природа та зміст безпосередньо наповнюють, зокрема, саме розуміння права, невід'ємних прав і свобод людини тощо. Тобто ідея свободи є невід'ємним наповненням кожної цінності.

Так, принцип верховенства права виступає важливою ціннісною складовою демократії, на чому акцентують увагу відомі вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, Н. Оніщенко звертає увагу на принцип верховенства права, який є одним із основоположних принципів правової доктрини та правового життя.

На її думку, вказаний принцип є визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства загалом. У такому розумінні право виступає найвищою соціальною цінністю, найголовнішим суспільним орієнтиром. Саме на них має спиратися законодавець, закріплюючи загальнообов'язкові приписи, надаючи їм нормативного характеру [13, с. 6].

О. Руднева наголошує, що принцип верховенства права належить до «мега-принципів», стандартів прав людини найвищого ціннісного рівня [14, с. 15]. У довідковій літературі верховенство права трактується як панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави [15, с. 341].

В Україні принцип верховенства права визнається і діє відповідно до ст. 8 Конституції України, що передбачає підпорядкованість держави та її інститутів правам людини, визнання пріоритету права перед іншими соціальними правами, такими як мораль, звичаї тощо.

Ще однією правовою цінністю у розвитку демократії є праворозуміння, яке ґрунтується на природно-правових засадах. Такий акцент робиться у зв'язку з історичним минулим України та переважанням позитивістської теорії праворозуміння. За умов тоталітарного режиму радянських часів панівна роль належала політиці, а право виступало ефективним і гнучким інструментом політики. Право вважалось виразом волі держави, завжди мало політичний зміст і було однією з форм політики.

У демократичній державі легітимація офіційної політики передбачає її відповідність праву, а легалізація – закріплення у правовому законі [16, с. 282]. Т. Полякова аналогічно підкреслює зазначену тезу, вказуючи, що демократією є передусім система ретельно підготовлених і суворо дотримуваних законів, що регламентують усі сфери життя держави, гарантують права й обов'язки громадян [17, с. 36].

За нормальної взаємодії влади і права, цілком природно за умов демократичного суспільства і державного ладу, відбувається їх взаємне притирання і, крім того, взаємне збагачення. Саме тоді набувають реального значення положення і формули про «правову державу», «верховенство права», «панування права» [18, с. 69–70].

Зазначене особливо доводить аксіологічну функцію сучасного праворозуміння для розвитку демократії. І як слушно наголошує С. Бобровник, невизначеність поняття «право» сприяє створенню умов для поширення правових конфліктів, а засоби для їх впорядкування втрачають правове підґрунтя, що виключає можливість формування і застосування правового компромісу [19, с. 356].

Н. Пархоменко зазначає, що як комплексне поняття праворозуміння є тим етичним, духовним, правовим, ціннісним «згустком», який наповнює юридичну форму правовим змістом, примушуючи законодавця ухвалювати закони, відповідно не тільки до об'єктивних потреб суспільства, а й до вимог формальної рівності, свободи та справедливості [20, с. 62].

Тому право стає невід'ємною цінністю у процесі розвитку демократичної, правової держави лише за широкого його розуміння, коли значення не зводиться лише до поняття законодавства. Коли право розуміється, як влучно визначив М. Цвік, як міра свободи і рівності, що відображає панівні уявлення про справедливість і потреби суспільного розвитку, основи яких формуються у процесі повторюваних суспільних відносин, які визнаються, схвалюються та охороняються державою [21, с. 27].

Отже, сучасне розуміння права передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав і свобод людини та громадянина – головною метою державної влади, яка реалізує свою компетенцію тільки в межах конституції та законів країни.

Тому наступною демократичною цінністю слід вважати невідчужувані природні права людини. Під основними фундаментальними правами людини зазвичай розуміють права, які містяться у конституціях держав і міжнародно-правових документах з прав людини, зокрема, у Загальній декларації прав людини 1948 р. [22], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [23], Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. [24], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. [25]. Зазначені документи становлять стрижень правового статусу індивіда, в їх положеннях містяться можливості інших прав, необхідних для життєдіяльності людини.

Важливою складовою захисту прав і свобод людини та такою, що вказує на ствердження демократичних цінностей у суспільстві, стало створення в Україні інституту Омбудсмена – уповноваженого з прав людини. 23 грудня 1997 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», сферою застосування якого є відносини, що виникають при реалізації прав і свобод людини та громадянина між громадянами України незалежно від місця їхнього проживання, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України та органами державної влади і місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами [26].

Отже, розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави неможливі без утвердження прав і свобод людини. Їхнє існування ставить питання про їх гарантування, що виступає своєрідним зовнішнім методом обмеження влади, яка завжди прагне до саморозширення і посилення своєї присутності в усіх сферах життя людства [27, с. 167].

На сьогодні в Україні гостро стоїть питання про реальне забезпечення проголошених засад прав і свобод людини та громадянина. Україна є одним із лідерів за кількістю заяв, що надходять до Європейського суду з прав людини. Це свідчить про необхідність системного вдосконалення вітчизняного законодавства, адміністративної та судової практики, де б людина почувала себе захищеною, почутою, гідною і рівною у можливості реалізації своїх прав та законних інтересів. Зазначене вказує на неабияку цінність справедливості і рівності у праві та їх ключову роль у процесі побудови демократичного суспільства.

Як справедливо наголошується у науковій літературі, «політичний режим є демократичним тільки в разі, якщо він представляє інтереси широких верств населення. Політична еліта повинна правити в інтересах більшості суспільства, а не для вигоди привілейованої меншості. Демократія виходить із цінності кожної людини, тому прагне до створення цивілізованих умов життя для всіх громадян незалежно від багатства і таланту» [28].

Отже, саме людина має стати в центрі державної політики. Той самий «пересічний українець» має бути усвідомленим як головна цінність, найбільше багатство країни. І як наголошується в юридичній науці, недостатня імплементація демократичних цінностей у суспільній свідомості українського суспільства є загрозою розбудови конституційно проголошеної демократії європейського гатунку.

С. Головатий наголошує, що поняття демократії виступає і як європейська цінність, що лежить в основі українського конституційного правопорядку, так і як юридичне зобов'язання України, що випливає з членства у Раді Європи (із міжнародного права), то таке тлумачення має неодмінно враховувати той зміст, що обумовлений міжнародними стандартами, передусім європейськими. Власне практичний досвід повоєнної Європи (у другій половині XX – першій половині XIX ст.) створив сприятливі умови для того, щоб демократія як європейська цінність набула нової якості, поставши як універсальна цінність. Свідченням цього є таке положення Саміту Організації Об'єднаних Націй 2005 р.: «...демократія є універсальною цінністю, в основі якої лежить вільно виражена воля людей визначати свою власну політичну, економічну, соціальну і культурну систему та свою повну участь у всіх аспектах їх життя» [29, с. 18].

Можна погодитися з науковцями, які наголошують на тому, що сьогодні держава «зобов'язана взяти на себе тягар турбот про цю ціннісну систему, забезпечити діалог у суспільстві громадян, які належать до різних ціннісних сегментів. <...> йдеться передусім про європейські цінності. Жорстокі війни та катаклізми викристалізували гуманістичний підхід до людини, людського життя й здоров'я. Секрет такої популярності всього “європейського” у тому, що найважливішою цінністю європейського суспільства стала людська гідність, людина як особистість та індивідуум» [30].

Отже, зазначені демократичні цінності сучасної України мають бути зорієнтованими на європейську модель, це ті еталони та суспільні ідеали, які мають лежати в основі взаємодії влади і суспільства. І як наголошується у науковій літературі, демократичні цінності – це те, заради чого демократію варто захищати, це уособлення її значущості і привабливості для мільйонів людей, те, завдяки чому демократія здобуває нових прихильників в усьому світі. Демократія потребує свідомого й активного залучення громадян до суспільного життя і без цього вона не може відбутися [31].

Розглянуті цінності не претендують на вичерпність й однозначність, це лише ті з них, без яких є не можливою побудова демократія, вони є її фундаментом. Можна згадати й цінності другого рівня, які постають із вказаних вище, – це законність, правова культура, гендерна рівність, відповідальність держави перед особою, ефективність законодавства тощо. Існують й деякі інші цінності, які межують між правом і політикою. Зазначене свідчить про існування цілої системи демократичних цінностей, яка має пронизувати усі сфери суспільного життя – право, політику, особисте і професійне життя особи тощо.

Використані джерела

1. Поклонська О. Ю. Правова держава та громадянське суспільство як основні ідеї пострадянської трансформації України (1991–2006) : монографія / О. Ю. Поклонська. – Сімферополь : ДІАІП, 2009.
2. Атаманчук Г. Теорія державного управління : курс лекцій / Г. Атаманчук. – М. : ОМЕГА – Л, 2005.
3. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : монографія / О. В. Радченко. – Харків : Магістр, 2009.
4. Оніщенко Н. До питання про демократичний правовий розвиток (деякі теоретичні узагальнення) / Н. Оніщенко // Право України. – 2013. – № 8.
5. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей / Ю. Шайгородський // Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі : зб. нормативних актів України / уклад.: Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан. – Київ : Український центр політичного менеджменту, 2007.
6. Шишко В. В. Культурологічні аспекти правотворчості : монографія / В. В. Шишко. – Львів : Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2006.
7. Права людини: соціально-антропологічний вимір : колективна монографія / голов. ред. П. М. Рабінович. – Львів : Світ, 2006. – Вип. 13. – (Серія І. Дослідження та реферати).

8. Львова О. Л. Ціннісні орієнтації у праві як фактор утвердження принципу верховенства права в Україні / О. Л. Львова // Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії : монографія / відп. ред. Н. М. Оніщенко. – Київ : Юридична думка, 2008.
9. Патерило І. В. Право як ціннісна категорія : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / І. В. Патерило. – Київ, 2006.
10. Оніщук М. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики : монографія / М. Оніщук. – Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2009.
11. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика) / О. В. Скрипнюк. – Київ : Логос, 2006.
12. Дубровский Д. И. Проблема идеального / Д. И. Дубровский. – М. : Мысль, 1983.
13. Оніщенко Н. М. Монізм у праві в контексті сучасного праворозуміння / Н. М. Оніщенко // Держава і право: зб. наук. праць. – Вип. 47. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010.
14. Руднєва О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ / О. Руднєва // Юридична Україна. – 2012. – № 4 (112).
15. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 1 : А–Г.
16. Теліпко В. Е. Універсальна теорія держави і права : підручник / В. Е. Теліпко. – Київ: БІНОВАТОР, 2007.
17. Полякова Т. М. Право и политика. Спецкурс для студентов гуманитарных вузов : учеб.-метод. пособ. / Т. М. Полякова. – Майкоп : Изд-во Адыгейского гос. ун-та, 2001.
18. Мохонько А. В. Правові та політичні норми в системі соціального регулювання (теоретико-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. В. Мохонько. – Київ, 2012.
19. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у теорії праворозуміння // Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння : монографія / С. В. Бобровник. – Київ : Юридична думка, 2013.
20. Пархоменко Н. М. Концептуальні підходи до визначення сутності та змісту права в українській юридичній науці / Н. М. Пархоменко // Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – Київ : Юридична думка, 2013.
21. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження) / М. Цвік // Право України. – 2010. – № 4.
22. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
23. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
24. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042
25. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
26. Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
27. Конституційне право України / Ю. М. Тодика, В. С. Журавський. – Київ : Ін Юре, 2002.
28. Швець В. Особливості становлення демократії та впровадження демократичних цінностей в Україні і світі / В. Швець, Ю. Шайхалієва // Віче. – 2010. – № 17.
29. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу / С. Головатий // Право України. – 2013. – № 8.
30. Багмет М. О. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні / М. О. Багмет, В. М. Смелянов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/35885/>.
31. Демократичні цінності Європи: пам'ятка користувачеві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrcei.org/uploads/files/default/demokratichni_cinnosti_evropi.pdf

Кабанець О. С. Ціннісно-правові аспекти демократії: актуальні питання сучасності

Стаття присвячена аналізу становлення сучасної демократії через призму правових цінностей, зокрема таких як праворозуміння, верховенство права, невідчужувані права і свободи людини, справедливість, рівність. Надається авторське визначення поняття «демократичні цінності».

Ключові слова: демократія, правові цінності, права людини, рівність, свобода, справедливість, верховенство права.

Кабанець А. С. Ценностно-правовые аспекты демократии: актуальные вопросы современности

Статья посвящена анализу становления современной демократии через призму правовых ценностей, в частности таких как правопонимание, верховенство права, неотчуждаемые права и свободы человека, справедливость, равенство. Дается авторское определение понятия «демократические ценности».

Ключевые слова: демократия, правовые ценности, права человека, равенство, свобода, справедливость, верховенство права.

Kabanets O. Values and legal principles of modern democracy

The article is devoted to analysis of the development of modern democracy through the prism of legal values, such as legal thinking, the rule of law, inalienable rights and freedoms, justice, equality. Through the prism of the specified author's definition of the concept of «democratic values».

Key words: democracy, legal values, human rights, equality, freedom, justice, the rule of law.